

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ В ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ ПРОСТОРИ:
ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇACADEMIC INTEGRITY IN THE EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC AREA:
ISSUES OF IMPLEMENTATION

Стаття присвячена питанням впровадження та реалізації академічної доброчесності у закладах вищої освіти України. У статті окреслено поняття академічної доброчесності як складової академічної культури та зазначено, що академічна доброчесність є стрижневою складовою академічної культури й одним із компонентів системи забезпечення якості освіти, в основу якої закладено обов'язкове дотримання фундаментальних цінностей: чесності, довіри, поваги, справедливості, відповідальності, а також сміливості діяти.

Охарактеризовано низку важливих міжнародних та державних інституцій, організацій, центрів, а також проєктів та стратегій, створених з метою забезпечення академічної доброчесності, їх роль та діяльність у забезпеченні академічної доброчесності на державному рівні та у закладах освіти України.

Розглянуто питання впровадження та реалізації принципів академічної доброчесності в закладах вищої освіти. Виокремлено та проаналізовано низку освітніх програм закладів вищої освіти щодо впровадження дисциплін з питань забезпечення академічної доброчесності для здобувачів усіх освітньо-наукових рівнів та зазначено, що питання дотримання принципів академічної доброчесності нині активно розглядаються в усіх ланках освіти, а дисципліни з питань академічної доброчесності для студентів різних освітніх рівнів розроблено та впроваджено в навчальні плани низки ЗВО, проте досі не є обов'язковим компонентом освітніх програм. Зауважено, що доцільним є розроблення та впровадження навчального курсу з питань академічної доброчесності для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, оскільки сьогодні є недостатнє ознайомлення з принципами академічної доброчесності в закладах загальної середньої освіти.

Ключові слова: академічна доброчесність, академічна культура, заклади вищої

освіти, принципи академічної доброчесності, фундаментальні цінності академічної доброчесності.

The article is devoted to issues of implementation of academic integrity at higher schools. The article outlines the concept of academic integrity as a component of academic culture and states that academic integrity is a core component of academic culture and one of the components of the education quality assurance system, which is based on mandatory observance of fundamental values: honesty, trust, respect, justice, responsibility and courage to act. The authors noted some important international and state institutions, organizations, centers, as well as projects and strategies created to ensure academic integrity, their role and activities in ensuring academic integrity at the state level and at higher schools Ukraine.

The article deals with the issue of implementation and implementation of the principles of academic integrity at higher schools. The authors singled out and analyzed some educational programs of higher schools regarding the implementation of disciplines on ensuring academic integrity for students of all educational and scientific levels. It is noted that the issue of compliance with the principles of academic integrity is now actively considered in all branches of education, and disciplines on issues of academic integrity for students of various educational levels have been developed and implemented in the curricula of a number of higher schools, but are still not a mandatory component of educational programs. It was noted that it is appropriate to develop and implement a training course on academic integrity for students of the first (bachelor) level of higher education, since today there is insufficient familiarization with the principles of academic integrity in general schools.

Key words: academic integrity, academic culture, higher schools, principles of academic integrity, fundamental values of academic integrity.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/49.2.29>

Конівіцька Т.Я.,

канд. пед. наук,
викладач кафедри українознавства
та міжкультурної комунікації
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності

Кусій М.І.,

канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри
прикладної математики і механіки
Львівського державного університету
безпеки життєдіяльності

Постановка проблеми. Питання дотримання етичних принципів і моральних принципів учасників освітнього процесу під час навчання, викладання, творчої чи наукової діяльності було актуальне в усі часи. Нині ми послуговуємося новими термінами «академічна доброчесність», «академічна культура», які впроваджено в освітнє законодавство України, а отже й в усі нормативні документи закладів освіти України. Сьогодні приділяється значна увага до питання академічної доброчесності в освіті та науці. Питання

академічної доброчесності та дотримання її принципів є надзвичайно важливою складовою частиною академічної культури та одним із компонентів внутрішньої системи забезпечення якості освіти. Дотримання принципів академічної доброчесності в освітньо-науковому процесі є обов'язковим елементом, оскільки академічна культура базується на них та сприяє формуванню моральних та етичних цінностей у молоді та суспільства загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правові аспекти академічної доброчесності

відображені в Законі України «Про освіту» (2017), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року тощо. Питання підвищення рівня академічної доброчесності та загалом академічної культури є предметом наукових досліджень і дискусій низки науковців і практиків. Важливим доробком в цій проблематиці є монографія О. Рижко «Плагіат як соціальнокомунікаційне явище» [9] та колективна монографія «Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених» [1]. Теоретичні засади поняття та сутність академічної доброчесності у сфері освіти досліджує О. Чумак [13], проблеми академічної доброчесності в українському освітньо-науковому просторі окреслює А. Колесніков [4], аналіз окремих положень оновленого законодавства здійснено у праці Я. Тицької [11], питання академічної культури розглядають О. Семенов, О. Семеніхіна, Д. Безуглий [10], Н. Акініна [2] тощо.

Незважаючи на нормативно-правове забезпечення, значну увагу науковців до питання впровадження та реалізації академічної доброчесності у закладах освіти, ця проблематика потребує подальшого прискіпливого розгляду, оскільки є складною, а процес її вирішення вимагає неперервного вдосконалення та запозичення кращого досвіду європейських країн. Участь у міжнародних стажуваннях з академічної доброчесності, низці вебінарів і семінарів спонукали нас детальніше проаналізувати академічну доброчесність в освітньо-науковому просторі, а також питання реалізації академічної доброчесності у закладах вищої освіти України.

Мета статті – розглянути поняття академічної доброчесності як складової культури освітньо-наукового простору та проаналізувати питання реалізації академічної доброчесності в закладах вищої освіти України.

Виклад основного матеріалу. Термін «академічна доброчесність» упроваджений в освітній площині України чинним Законом «Про освіту» у вересні 2017 р. Відповідно до цього закону (п. 1 статті 42) академічна доброчесність – це «сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень» [7]. До порушень академічної доброчесності відносять академічний плагіат, самоплагіат, фабрикацію, фальсифікацію, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання, надання здобувачам освіти допомоги чи створення перешкод та необ'єктивне оцінювання результатів навчання [7].

Академічна доброчесність стосується не лише якості освіти, оскільки вона безпосередньо

впливає на цінності, які закладаються у молодих людей під час навчання в університеті [1, с. 12]. Вивчаючи питання академічної доброчесності, варто розглядати його в аспекті академічної культури загалом. Академічну культуру вважають показником рівня автономії та академічних свобод в університеті, інтелектуально-етичною системою цінностей, мотивацій, переконань і сприйняття, які характеризують професійну діяльність в освіті та науці [2, с. 11]. Науковці зараховують до цієї частини культури такі складові: культура навчання в університеті, етичні цінності, традиції, правила проведення наукового дослідження, наукова мовна культура, професійна субкультура наукового співтовариства, соціальна та моральна відповідальність за процес і результати дослідження [10]. Однозначно, що поняття академічної доброчесності є центральною, стрижневою складовою академічної культури, яка визначається як обов'язкове дотримання фундаментальних цінностей: чесності, довіри, поваги, справедливості та відповідальності а також сміливості діяти [2, с. 11], які були закладені у праці «Фундаментальні цінності академічної доброчесності» [12] ще у 1999 році та є основними принципами академічної доброчесності і нині.

Проте, в усьому світі нині і надалі є занепокоєння питанням академічної доброчесності та академічної культури загалом на всіх рівнях освіти і науки. Оскільки деякі прояви академічної недоброчесності важко оцінити, жодна країна не може претендувати на повне звільнення від різного рівня недоброчесності в освітній галузі. В аспекті розгляду нашої теми варто проаналізувати важливі міжнародні та державні інституції, організації, центри, а також проєкти та стратегії, створенні з метою забезпечення академічної доброчесності, їх діяльність і роль у забезпеченні академічної доброчесності як складової культури у закладах вищої освіти України.

Цінності академічної культури сформульовано в *Бухарестській декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі* [3], до яких віднесено академічну свободу, моральну та соціальну відповідальність, наукову та дослідницьку етику, прагнення наукових товариств до співпраці на світовому рівні тощо. Однією з провідних міжнародних організацій, заснованих для боротьби з обманом, плагіатом та академічною недоброчесністю у вищій освіті, є *Міжнародний центр академічної доброчесності* (The International Center for Academic Integrity (ICAI) [18], який вже протягом 30 років виконує свою місію допомоги академічним спільнотам, закладам освіти та урядовим структурам усього світу. Центр є консорціумом закладів освіти, які об'єдналися з метою боротьби із різними проявами академічної недоброчесності. Його діяльність базується на засадничих цінностях,

обґрунтованих у праці «Фундаментальні цінності академічної доброчесності», оскільки саме ця праця була розроблена для Міжнародного центру. Академічну доброчесність визначають як дотримання таких засадничих цінностей: чесності, довіри, справедливості, поваги та відповідальності, а також сміливості діяти. Дотримання цих цінностей формує істинні підвалини академічного середовища та освітніх інституцій, основу академічної культури, без них діяльність усіх учасників освітнього процесу втрачає значущість, а її ефективність викликає сумніви [12, с. 16].

Нині діє низка міжнародних організацій, створених для забезпечення принципів і цінностей академічної доброчесності, серед яких виокремимо такі: *Платформа Ради Європи з етики, прозорості та доброчесності в освіті (ETINED)* [16], яка протягом багатьох років використовує матеріали й норми, розроблені Радою Європи, прагнучи вирішувати проблеми академічної доброчесності шляхом європейського діалогу; *Мережа агенцій із забезпечення якості вищої освіти Центральної та Східної Європи (CEENQA)* [15] є неурядовою та неприбутковою організацією у сфері забезпечення та покращення якості вищої освіти в Центральній і Східній Європі; *Міжнародна мережа агентств із забезпечення якості у вищій освіті (INQAANE)* [19] – всесвітня асоціація організацій, яка досліджує теорію та опікується практикою забезпечення якості навчання у вищій освіті; *Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти (ENQA)* [17] – міжнародна асоціація, що об'єднує організації із забезпечення якості країн-членів Європейського простору вищої освіти тощо.

В Україні діє *Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти* [5], яке активно хоч і не бездоганно намагається впроваджує принципи академічної доброчесності у вітчизняній освіті, взявши на себе відповідні обов'язки на державному рівні. Національне агентство підписало низку меморандумів про співпрацю з відповідними організаціями багатьох європейських країн і стало членом багатьох згаданих міжнародних організацій із питань забезпечення якості освіти й академічної доброчесності. Співпраця з Національним агентством і Координатором проєктів ОБСЄ в Україні в перспективі сприятиме підвищенню якості освіти і науки та прозорості діяльності закладів вищої освіти, підвищенню академічної доброчесності, розвитку наукового потенціалу української освіти та міжнародної мобільності науково-педагогічних працівників.

Погоджуємося, що значний поштовх у формуванні нової академічної культури, яка базується на довірі, чесності, прозорості, реальному навчанні, справжній науковій роботі, дав Проєкт сприяння академічній доброчесності в Україні [1, с. 10]. *Проєкт сприяння академічній доброчесності (Strengthening Academic Integrity in Ukraine*

Project – SAIUP) [8] втілюється Американськими Радами з міжнародної освіти за сприяння Міністерства освіти і науки України, де розглядають формування академічної культури загалом та академічної доброчесності як її складової, зокрема, як важливий напрям трансформації української освітньої системи. Проєкт має на меті імплементувати досвід США для розроблення та втілення чотирирічного плану заходів, зміст яких полягає в орієнтуванні та навчанні всіх учасників академічного процесу практичним цінностям і важливості академічної доброчесності.

Від упровадження цих системних змін в українській освіті виграють усі учасники академічного процесу, адже проєкт охоплює два напрями діяльності: Проєкт в університетах (Проєкт сприяння академічній доброчесності в Україні – SAIUP) та Проєкт у школі (Проєкт формування академічної доброчесності в школі – SAISS). Проєкт SAIUP започаткував проведення вебінарів «Академічна доброчесність», де розглядають практики українських освітян, поради експертів, нормативно-правове забезпечення щодо різних аспектів якості освіти, обговорюють важливі теми, що турбують академічну спільноту. Також опубліковано серію інформаційних бюлетенів «Академічна доброчесність».

Протягом 2020–2022 рр. команда Проєкту спільно з національними і міжнародними експертами надає підтримку університетам, рекомендації та навчання з розвитку й упровадження сучасних методик викладання, практик перегляду та адаптації навчальних програм, що забезпечуватимуть дотримання академічної доброчесності у системі середньої освіти України [8]. З метою запровадження дисциплін із питань академічної доброчесності у ЗВО на сайті Національного агентства розміщені методичні рекомендації та програма курсу «Основи академічного письма», розроблені в межах Проєкту. Запропонована програма курсу подана як базова, яку можна і потрібно адаптувати під конкретні вимоги університетів, учасників Проєкту сприяння академічній доброчесності в Україні, та університетів, що бажають упроваджувати цей чи подібні йому курси самостійно. Від адміністрації університетів, конкретних кафедр і викладачів залежить: назва курсу («Основи академічного письма», «Основи академічної культури», «Основи академічної доброчесності» тощо); кількість годин і кредитів, відведених для нього під курс; вибір студентської аудиторії, для якої курс викладатиметься; модифікація конкретних лекційних і семінарських тем [14]. Методичні рекомендації до різних видів і форм роботи та додатки до них сприятимуть розробці робочих програм курсів в університетах, а запропонована програма може слугувати основою для розроблення курсів у конкретних університетах та введення їх до навчальних планів конкретних спеціальностей.

Проаналізувавши низку освітніх програм закладів вищої освіти, можемо стверджувати, що питання академічної доброчесності порушується та вивчається, а дисципліни з питань академічної доброчесності для студентів різних освітніх рівнів розроблено та впроваджено в навчальні плани низки ЗВО (таблиця 1).

Як бачимо з табл. 1, у багатьох університетах такі дисципліни впроваджуються для третього освітньо-наукового рівня (доктора філософії) або для студентів-магістрів. Провівши опитування серед студентів-бакалаврів щодо розуміння терміну «академічна доброчесність» та «академічна культура», маємо підстави для висновку, що вони володіють лише поверхневими уявленнями про академічну доброчесність, її принципи, види академічної недоброчесності тощо. Студенти першого курсу загалом не можуть дати ґрунтовну відповідь, що означає академічна доброчесність, які принципи вона реалізує, а студенти третього курсу питання академічної доброчесності розглядали в аспекті написання курсових проєктів чи інших письмових робіт. Вочевидь, подібна ситуація притаманна для більшості закладів вищої освіти.

Причиною такого стану є недостатнє ознайомлення з принципами академічної доброчесності в закладах загальної середньої освіти. Нині питання відповідального ставлення учнівської молоді до своїх обов'язків має порушуватися ще у школі, а діти вже з малку мають розуміти важливість дотримання принципів доброчесності в навчанні. Нині українська система освіти починає впроваджувати різноманітні курси, уроки і проєкти для розвитку цих ключових цінностей і принципів безперервно від початку і до завершення навчання та виховання особистості. Важливим кроком у реалізації принципів академічної доброчесності є створення «Уроків доброчесності» на платформі Нової української школи, які відповідають Державному стандарту початкової освіти [6]. Також відзначимо різноманітні неформальні проєкти, які розвивають та опікуються питаннями академічної доброчесності в Україні, курси на освітніх платформах для вчителів, наприклад курс «Академічна доброчесність» на платформі EdEra, де зосереджено увагу на формуванні культури академічної доброчесності усіх учасників освітнього процесу, а не лише науковців.

Таблиця 1

Навчальні дисципліни з питань академічної доброчесності в університетах

№ з/п	Назва навчальної дисципліни	Назва закладу
Бакалаври		
1.	«Основи академічного письма»	Ізмаїльський державний гуманітарний університет
2.	«Академічна доброчесність»	Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського
3.	«Культура наукової мови та комунікації»	Національний авіаційний університет
4.	«Академічна доброчесність та професійна етика»	Національний університет «Одеська юридична академія»
5.	«Академічна культура»	Національний університет «Одеська політехніка»
6.	«Основи академічної доброчесності»	Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
7.	«Академічна доброчесність»	Херсонський державний університет
Магістри		
8.	«Академічна доброчесність університетської спільноти»	Донбаський державний педагогічний університет
9.	«Академічне письмо»	Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова
Доктор філософії		
10.	«Етика наукових досліджень та академічна доброчесність»	Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
11.	«Академічна доброчесність»	Івано-Франківський медичний університет
12.	«Етика та академічна доброчесність в освіті і науці»	Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
13.	«Управління системою академічної доброчесності дослідника»	Полтавський державний аграрний університет
14.	«Академічна доброчесність та етика наукового пошуку»	Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка
15.	«Академічний дискурс та академічна доброчесність у наукових дослідженнях»	Університет менеджменту освіти

Висновки. Беззаперечно, академічна доброчесність є стрижневою складовою академічної культури й одним із компонентів системи забезпечення якості освіти. Система принципів академічної доброчесності нині затверджена на державному рівні та має відповідну нормативну базу, яка визначає механізми реалізації положень академічної доброчесності в освітньому процесі та науково-дослідній роботі та різноманітні заходи щодо запобігання проявів і боротьби з її порушеннями. Проблеми академічної доброчесності активно розглядаються в усіх ланках освіти, проте досі не є обов'язковим компонентом освітніх програм. Тому вважаємо доцільним розроблення та впровадження в усіх університетах навчального курсу з питань академічної доброчесності для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти.

До подальших напрямів дослідження відносимо вивчення питання чіткого розуміння відповідальності за порушення принципів академічної доброчесності у закладах вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Акініна Н.Л. Академічна культура викладача ВНЗ. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2016. Вип. 22. С. 8–17.
3. Бухарестская декларация этических ценностей и принципов высшего образования в Европе, 10 августа 2005 г. ЮНЕСКО–СЕПЕС. 2005. URL: <http://www.almamater.md/articles/879/ru.html>
4. Колесніков А. Академічна доброчесність в українському освітньо-науковому просторі: проблеми та соціальні загрози. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2019. Вип. 24. С. 122–128.
5. Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://naqa.gov.ua/> (дата звернення: 05.06.2022).
6. Нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua/> (дата звернення: 29.05.2022)
7. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Голос України*. 2017. 27 вересня. (№ 178-179). С. 10–22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page3#Text> (дата звернення: 29.05.2022).
8. Проект сприяння академічній доброчесності в Україні (Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – SAIUP). URL: <https://saiup.org.ua/pro-proekt/> (дата звернення: 06.06.2022).
9. Рижко О. «Плагіат як соціальнокомунікаційне явище» : монографія. Київ : Паливода А. В., 2017. 387 с.
10. Семенов О. М., Семеніхіна О. В., Безуглий Д. С. Формування академічної культури педагога-дослідника в умовах цифрового творчого середовища. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 2017. Том 62. № 6. С. 240–251. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2017_62_6_20 (дата звернення: 15.06.2022).
11. Тицька Я. «Академічна доброчесність» та «Академічна відповідальність» у забезпеченні якості освіти. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 192–195.
12. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. Перекладено за виданням «The Fundamental Values of Academic Integrity», видання друге. Міжнародний центр академічної доброчесності. Ред. Тедді Фішман. Університет Клемсон. 1999. URL: https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/08/Fundam.czinnosti-Akad.dobroch_.pdf (дата звернення: 04.06.2022).
13. Чумак О. В. Концепт категорії академічної доброчесності у вищій освіті. *Теорія та методика управління освітою*. 2017. № 2 (20). URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v2_17/%D0%A7%D1%83%D0%BC%D0%B0%D0%BA.pdf (дата звернення: 15.06.2022).
14. Шліхта Н., Шліхта І. Основи академічного письма : Методичні рекомендації та програма курсу. К., 2016. 61 с. https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/05/Academic_Writing_Course.pdf
15. Central and Eastern European Network of Quality Assurance Agencies in Higher Education (CEENQA). Мережа агенцій із забезпечення якості вищої освіти Центральної та Східної Європи. URL: <https://www.ceenqa.org/> (дата звернення: 18.06.2022).
16. Council of Europe Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education (ETINED). Платформа Ради Європи з етики, прозорості та доброчесності в освіті. URL: <https://www.coe.int/en/web/portal/home> (дата звернення: 18.06.2022).
17. European Association for Quality Assurance in Higher Education. (ENQA) Європейська асоціація із забезпечення якості вищої освіти. URL: <https://www.enqa.eu/about-enqa> (дата звернення: 18.06.2022).
18. International Center for Academic Integrity (ICAI). Міжнародний центр академічної доброчесності. URL: <https://academicintegrity.org/> (дата звернення: 18.06.2022).
19. International Network for Quality Assurance Agencies in Higher Education (INQAANE). Міжнародна мережа агентств із забезпечення якості у вищій освіті. URL: <https://www.inqaane.org/> (дата звернення: 18.06.2022).